

א. הלכה כר"א, שכן הוזכרה דעה זו לבדה במשנתנו, וגם דייקן מסתם משנה להלן כר"א (רמב"ם תמורה א, יז וכס"מ. ועחז"א לב, ט).

ב. מבואר בסוגיא בבכורות (מב) שלדברי האומר טומטום ספק זכר ספק נקבה הוא, אין דברי רבי אלעזר אמורים אלא באנדרוגינוס אבל בטומטום חלה עליו קדושה. ולדעת האומר טומטום בריה בפני עצמו הוא (שם), לחכמים החולקים על ר"א חלה קדושת הגוף על טומטום (ע' חז"א לב, י).

ג. המקדיש את הטריפה; שמואל אמר: נתקדשה. וכיון שאנו נוקטים אין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים – דינה במיתה. ולמאן דאמר פודים צריכה מום קבוע להיפדות עליו. ורבי אושעיא אמר: אינו אלא כמקדיש עצים ואבנים בלבד. ואף שמואל מודה שלדעת רבי אלעזר במשנתנו כל מקום שאינה ראויה לגופה, לא חלה עליה קדושת הגוף. לא אמר שמואל אלא לפי חכמים.

א. הרמב"ם (איסור"מ ג, פ) פסק שהרי זה כמקדיש עצים ואבנים, כר' אושעיא (ע' בנר"כ, ובחז"א לב, א). ויתכן שבעצם נקט שמואל אך כיון שפסק כר"א במתני' הלכך לא חלה עליהם קדושת הגוף. ובוהו מבואר מדוע נקט הרמב"ם טעמו של ר"א לחלק בין טריפה לבע"מ לענין זה שלא חלה עליה קדושת הגוף, והלא בגמ' הוצרכו לטעם זה רק לענין עשיית תמורה (ע' בחדושי הגר"ח"ס שם) – אלא שלולא חילוק זה הו"א שמתקדשים כשמואל. ואעפ"י שבע"מ קבוע לא נתקדש, י"ל דטרפה שאין מומה ניכר וידוע, כמו שאמרו במנחות ה שאין ללמוד זמ"ז).

ב. יש מי שצדד שהטרפה פסולה לקרבן מדרבנן (ע' כסף משנה איסורי המזבח ב, בדעת הרמב"ם), ותמהו על כך מכמה סוגיות (ע' שער המלך שהיטה יא, א; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב סז, מד).

פרק שלישי; דפים יז – יח

כח. א. מה דינו של וולד שלמים, וולד ולדם?

ב. מה דינם של וולד תודה וולד המעושרת?

ג. מה דינן של תמורת שלמים ותמורת עולה, תמורת חטאת ותמורת אשם ותמורת תודה?

ד. מה דינו של וולד התמורה?

א. לתנא קמא דמתניתין, ולדי שלמים (שנתעברו לאחר הקדישם, ע' להלן כח) וולדי ולדן עד סוף העולם – שלמים (זכר – לרבות את הולד; אשר יהיו לך – אלו הולדות. ר' ישמעאל. וערש"י ותוס' לא סע"ב ושפ"א שם; מקדש דוד קר"א ג, ג), וטעוניהם סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק. וכן העיד רבי יהושע ור' פפייס על וולד שלמים שיקרב שלמים.

ר"א אומר: ולד שלמים לא יקרב, והסיק רבי חייא בר אבא בשם ריו"ח [דלא כרבי אמי אריו"ח] שטעמו של ר"א משום גזרה שמא יגדל מהם עדרים עדרים. וחכמים אומרים: ולד שלמים יקרב. ופרש רבי שמעון מחלוקת ר"א וחכמים בולד בלבד, אבל ולד הולד לדברי הכל יקרב, שלא גזרו בזה דאקראי בעלמא (רבה) או לדברי הכל לא יקרב, שמתוך מעשיו ניכרת מחשבתו רוצה לגדל עדרים (ריב"ל). וכן סייעו מבריייתא דרבי חייא (ר' חנניא).

א. פסק הרמב"ם (תמורה ד, א) כחכמים וכרבי יהושע בן לוי וכדתני רבי חייא, שולד שלמים קרב שלמים אבל ולד ולדם אינו קרב מקנס חכמים, שמתוך מעשיו ניכר שלגדל עדרים הוא בא.

[בשפת אמת (כ): צדד מתוך הדחק שלרבה החילוק בין ולד לולד-הולד הוא מדאורייתא. ואלם הגרו"ס ועולה שלמה שם יישבו הסוגיא באופן שאין צריך לחדש זאת].
ב. לר"א, פרש"י שדין הולד במיתה. ויש אומרים ירעה עד שיסתאב (עפ"י רבנו גרשום; וכן צדד הלח"מ תמורה ד, א בדעת הרמב"ם).

ולד שלמים בעלי מומים (שנולד קודם פדיונם) גם הוא נתקדש (אם זכר). לדברי רבי אלעזר [שאמר ולד עולה נקבה ייקרב עולה] – נתקדש להיקרב, ולחכמים נתקדש לרעיה (כן מבואר מדברי שמואל ורבא. ואלם לבר פדא ורב פפא אפילו לרבי אלעזר תרעה – כן פרש רבנו גרשום מה שאמרו 'לרעיה וליבא דדברי הכל'. ובחזו"א (בכורות יח, 1) צדד בוח).

א. הרמב"ם (תמורה ד, ט) פסק שתיקרב (וכנראה גרס בגמרא 'לדברי הכל' ותו לא, וליקרב קאמר. חדושי הנצי"ב. וע"ע במה שכתב בתשובת משיב דבר ח"ב סו"י צד. פירושים נוספים בדעת הרמב"ם – ע' לח"מ תמורה ד, ט, שעה"מ ק"פ ד, ה; לקוטי הלכות, אבן האול איסו"מ א, יא, או"ש שם ג, יג, חזו"א בכורות יח, 1; קה"י ח).
ב. יש אומרים שלא נחלקו האמוראים אלא כשהעבור היה לאחר שהוממה האם, אבל נתעברה ואח"כ הוממה – הולד קדוש להיקרב לדברי הכל, לדעת הסוברים ולדות קדשים במעי אמן הם קדושים, שכבר נתקדש הולד להקריבו קודם נפילת המום (עפ"י מנחת חינוך תמא).

ב. ולד תודה, וולד ולדה עד סוף כל הדורות – הרי אלו כתודה אבל אין טעונים לחם (אם על תודה יקריבנו. ואפילו רבי אליעזר שגזר בולד שלמים שמא יגדל עדרים עדרים, בתודה לא גזר מפני שאינה מצויה כשלמים. רש"י).

א. הרמב"ם (תמורה ד, א) פסק שולד תודה קריבה אבל ולד ולדה אינה קריבה שמתוך מעשיו ניכר שלגדל עדרים עדרים הוא בא.
 יש אומרים בשיטתו שלדברי ר"א ולד התודה לא יקרב, גזרה שמא יגדל עדרים עדרים, ודלא כרש"י (ע' לח"מ, רע"א ושפ"א).
ב. ולד תודת חובה, אם לא נתכפר באם נחלקו אמוראים (במנחות פ) האם מתכפר בולד ומביא עמו לחם, שאדם מתכפר בשבת הקדש, אם לאו.

ולד המעושרת אינו קרב (אם כשב הוא מקריב – 'הוא' ולא ולד כל הקדשים, ופרשו שהוצרך ללמד על ולד המעושרת).

ג. תמורת עולה ושלמים כיוצא בהם, כדרך שאתה נוהג בעולה ובשלמים אתה נוהג בתמורתן, העולה מוקטרת כליל וטעונה הפשט וניתוח, והשלמים טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק (נקבה (האמור בשלמים) – לרבות התמורה; רק קדשיך... ועשית עלתיך הבשר והדם – אלו תמורת. רבי ישמעאל).
 תמורת חטאת – למיתה, מהלכה למשה מסיני [בין שכבר נתכפרו בעליה בין שלא נתכפרו. להלן כב.].
 תמורת אשם – לרעיה, שכן למדו הלכה: כל שבחטאת מתה באשם רועה. ודמיה לנדבת ציבור, ולדעת רבי אלעזר לנדבת יחיד. רבי אליעזר אומר: דינה במיתה (ע"ע בפירוט להלן כ).
 הקריב תמורת חטאת או תמורת אשם – עבר בעשה (רק קדשיך – למעט, ולא הבא מכלל עשה עשה. רבי ישמעאל. וישנה דרשה נוספת בתו"כ דבורא דחובה ו: 'ושחט אתו' – ולא תמורתו. ושם הוצרך לאסור שחיטה. גם י"ל שהוצרך אליבא דרע"ק שלא דרש מ'רק').

שאלות ותשובות למסכת תמורה

- א.** נראה שהשוחטה אינו עובר ב'עשה' זה. ועל השחיטה נראה שפטור (עפ"י אחיעזר ח"ב יג). ואולם בתו"כ הנ"ל מבואר שיש מיעוט מיוחד על שחיטה.
- ב.** יתכן שיש בהבאת חטאות המתות גם משום עשה דחולין בעזרה, אך י"ל שאין איסור זה אלא בשחיטה ולא בשאר עבודות (עפ"י פרי יצחק ח"ב סו"י לד; אחיעזר ח"ב סו"י יג. וע"ע שו"ת רעק"א החדשות יג; חדושי חת"ס וגליוני הש"ס גשין כה:).
- ובשו"ת אחיעזר (ח"ב יג) צדד שבהקרבת חטאת המתה אין עובר משום 'לא ירצה' שיש בהקרבת שאר פסולים, אבל באשם עובר.
- תמורת תודה קרבה ללא לחם (אם על תודה יקריבנו; והקריב על זבח התודה. ע' מנחות עט:).
- א.** מהרמב"ם מבואר שבתודת נדבה, מביא לחם עמה ועם תמורתה, ש'מרבה בתודות' הוא (ע' חו"א לג, ז. וע"ע במפרשים במנחות עט"פ; או"ש פסוה"מ יב, ח).
- ב.** תמורת פסח קריבה כפסח עצמו. לפרש"י כשרה להיקרב כפסח לצאת בה ידי חובתו, ויש חולקים (עתוס' פסחים צו וזבחים לו: ד"ה שמעתי; תו"י ותורא"ש יומא נב. [ג:] ד"ה ודוחה. וע' מקדש דוד קו"א בעניני קדשים ה, א, ג, ב). ע"ע פרטים נוספים בפסחים צו.
- תמורת בעלי מומין נתרבתה מן הכתוב אם נקבה). אם המיר לפני שפדאם – קריבה. ואם המיר לאחר פדיונם, הואיל ובאה מכח קדושה דחוייה אינה קריבה, ודינה במיתה (עפ"י בכורות טז. ורש"י ותוס'. ובשיטמ"ק כאן (אות יד) הביא מהר"י שטסופק האם תמורת בע"מ קריבה. ע"ש).
- ד.** ככלל, ולד תמורת קרבן דינו כתמורת הקרבן, ויש בו גם דיני ולד הקרבן וכדלהלן. ולד תמורת שלמים; לתנא קמא דינו כשלמים לכל דבר.
- לר"א שאמר ולד שלמים לא יקרב, נראה שהוא הדין לולד תמורת שלמים (כן יש לשמוע מפשט דברי ר"ש במשנה). ואולם רעק"א צדד לד"י מהרישא שבולד תמורה מודה ר"א שיקרב כיון דלא שכח.
- ולחכמים החולקים על ר"א – תלוי הדבר בשתי גרסאות במשנה, האם ולד תמורה דינו כולד ולדן (ע' ר"ג ושיטמ"ק אות יא, וכ"כ רש"י ותוס' ור"ג להלן כ:). או כולד ראשון (כפשט הגרסה שלפנינו [וכבר הקשה הגרעק"א מגרסה זו על רש"י דלהלן]. וכן נקט הרמב"ם תמורה ד, א).
- ולד תמורת תודה, דינו כולד תורה וכתמורתה – קרב ללא לחם.
- ולד תמורת עולה; לדברי רבה בר בר חנה (הגרסה לפנינו בר"ג: רב הונא) תלוי הדבר במחלוקת חכמים ורבי אלעזר במפריש נקבה לעולה וילדה זכר, האם ירעה ויביא בדמיו עולה או ייקרב בעצמו עולה. ולדברי רבא הכל מודים בזה שייקרב בעצמו עולה שהרי ההקדש הראשון שבאו אלו מכחו זכר הוא וקרב, שלא כבמפריש נקבה לעולה.
- הלכה כרבא שולד תמורת עולה יקרב עולה. וכן ולד ולדה עד סוף העולם (עפ"י רמב"ם תמורה ד, ה; לקוטי הלכות).
- ולד תמורת אשם דינו כתמורת אשם [מלבד לרב חסדא אליבא דרבי אלעזר, שאעפ"י שתמורת אשם לרעה, ולד התמורה קרב בעצמו עולה (כן משמע בגמרא וברש"י ד"ה הוא עצמו ובתד"ה בדמיהן). וכן אמרו להלן (כ:)] לדברי הכל לאחר כפרה]. וכן ולד תמורת החטאת – כתמורת חטאת (ערמב"ם תמורה ד, ב).
- וכן ולד תמורת הפסח – כתמורת הפסח (עפ"י רמב"ם תמורה ד, ז).

דף יח

דיני מותר האשם – במנחות ד.

כט. מה דינו של המפריש תודה ואבדה והפריש אחרת ומצא הראשונה?

הפריש תודה ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות, איזו מהן שירצה יקריב ולחמה עמה. והשניה תיקרב ללא לחם (אם על תודה יקריבנו – 'יקריב' לרבות. 'יקריבנו' למעט השניה מלחם). וכן הדין כשאבדה ונתכפר באחרת והביא עמה לחם, ואח"כ מצא הראשונה – יביאנה ללא לחם, ונאכלת ליום ולילה (עפ"י מנחות עט-פ; זבחים לו).

וכל זה בתודת חובה, כגון שאמר 'הרי עלי תודה', אבל תודת נדבה, כיון שלא נתחייב בהפרשת האחרת ואעפ"כ הפריש – הרי זה 'מרבה בתודות' וחייב לחם לכל אחת (עפ"י מנחות שם).

ברמב"ם משמע שכששתיהן עומדות – שתיהן חייבות בלחם (וע' קר"א ו"ת מנחות פ).

דפים יח – יט

ל. המפריש נקבה לקרבן שכשר בזכרים בלבד, מה דינה ודין ולדה בקרבנות דלהלן?

א. בעולה.

ב. בקרבן פסח.

ג. באשם.

א. המפריש נקבה לעולה – תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה עולה.

וישנה דעת תנאים שאינה צריכה רעה שלא חלה עליה קדושת הגוף. כן אמר רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון (להלן כ), אך כיון שראויה למזבח אינה יוצאת מידי מזבח, הלכך תימכר לצרכי שלמים ובדמיה יביאו עולות (כפי שהוכיחו מדברי רבי יהושע שם). אבל לפי תנא אחר מודה רבי שמעון בזה שצריכה רעה (כמו שביאר רש"י במשנה, שכיון שיש שם עולה בנקבה בקרבן העוף, הלכך חלה עליה קדושת הגוף).

המפריש נקבה לעולה וילדה זכר – ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו עולה. רבי אלעזר אומר: הוא עצמו יקרב עולה.

א. הלכה כחכמים. וכשמביא בדמיו עולה – סומך עליה ונסכיה משלו (רמב"ם תמורה ד,ה).

ב. מדברי ר"ג וגרסה אחת בשיטמ"ק (יש. אות ג) נראה שגם לחכמים מדין תורה ייקרב עולה ורק משום קנס אמרו רועה. אבל התוס' (בקדושין ז: ובזבחים יב.) פרשו טעם חכמים משום שבעלי חיים נידחים, ומשמע שמדין תורה לא ייקרב הולד.

ב. המפריש נקבה לפסחו – תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה פסח. [לדברי רבי שמעון תימכר שלא

במום, שלא נחתה עליה קדושת הגוף (עפ"י גמ' להלן וירושלמי פסחים ט,ז).]

נשתיירה אחר הפסח – תרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמיה שלמים.

א. ישנה גירסה (במשנה פסחים צז – במשניות ובירושלמי ובכמה כת"י) שיפלו דמיה לנדבה, כלומר לקיץ

המזבח (פירוש המשניות לרמב"ם ומאירי שם).